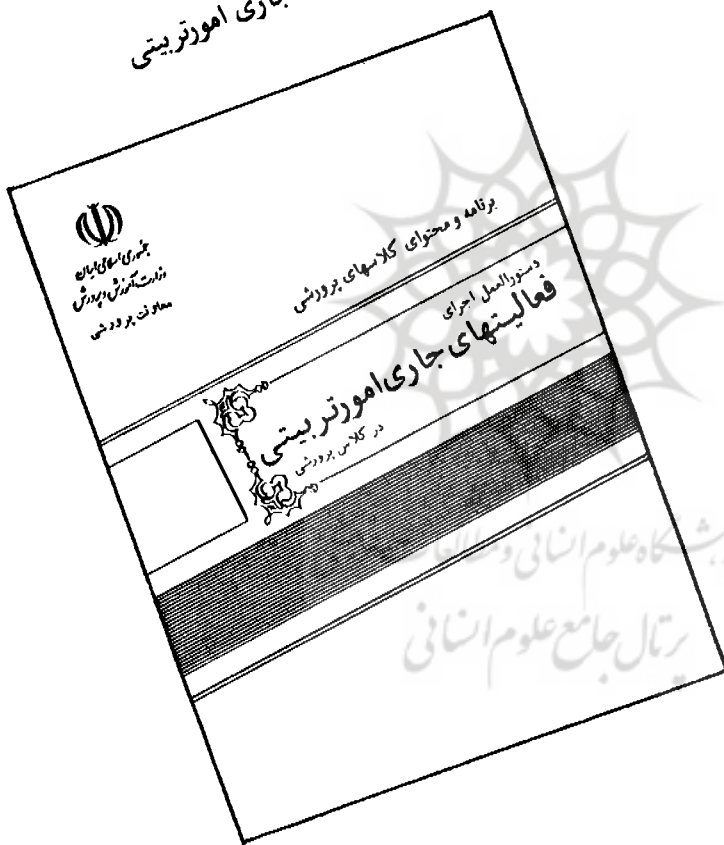

نظام یافتن فعالیتهای پرورشی

از رهگذر :

دستورالعمل اجرای فعالیتهای جاری امورتربیتی

مقدمه: در مبحث گذشته، اصول و اهداف کتاب «دستورالعمل اجرای فعالیتهای جاری امورتربیتی» مورد بررسی قرار گرفت و به عنوان معرفی محتوای آن، به بحثهای: موضوعات یا وظایف شغلی مربیان، دستورالعملهای تکمیلی کتاب و جدول برنامه های سالانه پرداخته شد. و اینک ادامه بحث:

د: مسأله مرحله بندی در اجرای موضوعات

راهی را که این دستورالعمل پیش پای مربی می گذارد، این است که هر یک از وظایف او را طی مرحله بندی مشخصی در جدول برنامه های سالانه قرار داده است. مثلاً برای اجرای مسابقه شعر و قصه در مدرسه، مراحل پیش بینی شده است که مربی می تواند طی آن از ابتدایی ترین گامهای آن مسابقه که عبارت از توجیه و آشناسازی دانش آموزان نسبت به مسابقه می باشد تا آخرین گامهای آن یعنی جمع آوری آثار دانش آموزان و تحویل به منطقه و سرانجام مطالعه بهترین کارها را در کلاس انجام دهد. همان طور که سیاست اصلی این کلاس اقتضا می کند، باید فعالیتهای مختلف امورتربیتی در آن گنجانیده شود. بدین منظور، مسأله مرحله بندی کردن، پیش می آید. هدف از مرحله بندی کردن این است که برای رسیدن به هدف، گامهایی پیش بینی می شوند که با گذر از آنها به راحتی می توانیم به هدف خود دست یابیم. از باب مثال درباره مسابقه شعر و قصه می توان گفت با احتساب این که در سومین هفته دیماه هر سال باید آثار

مسابقه یاد شده، حدوداً یک ماه ونیم پیش از انجام مسابقه برداشته می شود و به دنبال آن مراحل تکمیلی پیش بینی شده اند به طوری که در موعد مقرر، دانش آموزان آمادگی لازم برای شرکت در مسابقه را

شعر و قصه دانش آموزان مدارس به منطقه معرفی شود، گامها و مراحل فرض شده است که مربی می تواند با گذر از آنها به عنوان زمینه چینی های لازم برای دستیابی به هدف، بهره برداری نماید. اولین گام در

ویژه نامه کلاسهای پرورشی

خواهند داشت.

پس از مسابقه نیز فرصتهایی در کلاس پیش بینی شده اند که آن را هر چه کاملتر می کنند. بدین ترتیب برای انجام این مسابقه، ۵ گام به شرح زیر پیش بینی شده است و دامنه زمانی این مراحل از آغاز تا انجام، سه ماه می باشد:

۱- تبلیغات برای مسابقه در کلاس - اولین هفته آذرماه

۲- تبلیغات مجدد برای مسابقه - آخرین هفته آذرماه

۳- قرائت آثار شعر و قصه در کلاس - اولین هفته دیماه

۴- جمع آوری آثار شعر و قصه - دومین هفته دیماه

۵- معرفی آثار برگزیده - چهارمین هفته دیماه

این روش، یعنی مرحله بندی نمودن کارها برای رسیدن به هدف و استفاده مطلوب از فرصت کلاس پرورشی در زمینه همه موضوعات کار مریبان صورت گرفته است. بدیهی است که تعداد مراحل و نیز دامنه زمانی آن به اقتضای موضوع، با آنچه درباره مسابقه شعر و قصه بیان شد، متفاوت می باشد. ولی آنچه در این خصوص مهم است و مربی باید در اجرا، خود را ملزم به آن نماید، این است که اگر یکایک این مراحل، یکی به دنبال دیگری مطابق برنامه ارائه شده اجرا شود، دستیابی به هدف برای او سهل و مقدر خواهد بود و گرنه، نظام کلاس مخدوش شده و وصول به هدف سخت و گاهی ناممکن خواهد بود.

ه: دستورالعملهای هر جلسه

مرحله بندی، کار مربی را به جلسات متعددی تقسیم می کند و کتاب «دستورالعمل فعالیتهای جاری امورتربیتی» دستورالعمل مربوط به هر مرحله را برای هر

کلاس، مشخص نموده است. مربی باید با مطالعه دقیق دستورالعمل و راههای هر مرحله، برنامه کلاس خود را در همان راستا تنظیم نماید. بنابراین، برنامه و محتوای یکایک جلسات کلاس پرورشی از آغاز تا انجام سال تحصیلی روشن است و موفقیت مربی در وصول به اهداف کلاس، بسته به دقت نظری خواهد بود که در زمینه اجرای دستورالعمل هر مرحله بکار می بندد.

بدین ترتیب در آغاز هر هفته، کافی است که مربی برنامه هر هفته خود را مورد توجه قرار داده، درباره آن بیندیشد و آن را در همه کلاسهای خود به مورد اجرا بگذارد. قابل ذکر است که نکات مندرج در برنامه هر مرحله، به صورت خلاصه ذکر گردیده است و مربی با استفاده از اطلاعات و تجربیات خود و نیز «دستورالعملهای تکمیلی»، آن موارد را تفصیل می دهد.

و: مسأله حداکثر زمان لازم

برای اجرای هر یک از مراحل در کلاس پرورشی، زمان خاصی در نظر گرفته شده و مکرراً تاکید شده است: «حداکثر زمان لازم». مثلاً اگر برای جمع آوری آثار شعر و قصه دانش آموزان ۱۰ دقیقه در نظر گرفته شده است، تاکید می شود که مربی بیش از آن میزان وقت را در اختیار این برنامه قرار ندهد و بلکه توصیه می شود که اگر می تواند آن موضوع را در زمان کمتری مطرح کند، بهتر است که زمان کمتری را به آن اختصاص دهد.

علت اساسی این توصیه (که در بحثهای بعدی روشن تر خواهد شد) این است که از سویی تعداد مسایلی که به عنوان فعالیتهای جاری امورتربیتی در کلاس پرورشی باید مطرح شود زیاد است، به طوری که در هر جلسه، وقت قابل توجهی به آن اختصاص می یابد و از سویی دیگر دانش آموزان نباید

احساس کنند که این کلاس، بیشترین وقت و فرصت خود را به برنامه های مقطعی و زود گذر اختصاص می دهد چرا که در این صورت ممکن است اساس کلاس پرورشی زیر سؤال برود. بنابراین توصیه می شود وقت کمتری در اختیار این برنامه ها قرار داده شود - البته نه به گونه ای که وصول به مطلوب، عملی نشود - تا کلاس بتواند از برنامه های دیگر خود که فعالیتهایی شاد و جذاب هستند، استفاده کند.

ز: برنامه های خارج از کلاس

بر واضح است که هرگز توقع نمی رود مربی بتواند همه فعالیتهای امورتربیتی را در کلاس به اجرا در آورد و طی مرحله بندیهای موضوعات کار مریبان نیز، از قسمتهایی که داخل کلاس قابل اجرا نیست صرف نظر شده است. مثلاً برنامه هایی چون: تهیه روزنامه دیواری، اجرای مسابقات عمومی و غیره در کلاس اجرا نمی شود و لازم است مربی برای هر یک از آنها اوقات دیگری خارج از کلاس برنامه ریزی نماید. کمک یا خدمتی که این کلاس به مربی می کند این است که مراحل قبل و بعد از اجرای مسأله مورد نظر را در خود جای می دهد، به طوری که در واقع برنامه ریزی، هدایت و زمینه چینی هر یک از برنامه ها در کلاس صورت می گیرد.

ح: مسأله زمان بندی

همان طور که قبلاً ذکر گردید، هر یک از مراحل و گامهای برنامه ها، زمان ویژه ای را به خود اختصاص می دهد. در نتیجه، قابل پیش بینی است که هر یک از جلسات کلاسها چه بخشی از فرصت و وقت خود را

نکته‌ها و خبرها

تحقیق درباره تجربیات کلاس پرورشی

تحقیق علمی، ابزاری است که می‌توان به کمک آن، مشکلات واقعی و نواقص هر طرح و برنامه‌ای را یافت و با رفع آنها، جنبه‌های مثبت را تقویت نمود و آسان‌تر به هدف مورد نظر دست یافت.

از آنجا که تأسیس کلاس پرورشی یکی از خواسته‌های عمومی مربیان امورتربیتی است و اینک با سپری شدن تقریباً دو سال از اجرای برنامه‌های آن در مدارس راهنمایی کشور، معاونت پرورشی وزارت آموزش و پرورش مصمم است استفاده هرچه مطلوبتری از این کلاس در جهت دستیابی به اهداف عالی خود ببرد، لذا دفتر مشاوره و تحقیق امورتربیتی در سال جاری اقدام به تحقیقی گسترده در زمینه چگونگی پیشرفت کار و نحوه اجرای این برنامه خواهد نمود.

اهمیت این تحقیق در این است که می‌تواند مهمترین اجرای برنامه کلاسهای پرورشی را به طور دقیق پیش چشم برنامه ریزان قرار دهد تا آنها با بهره‌گیری از آن اطلاعات، آینده این کلاسها را هرچه خوشایندتر و موفق‌تر ترسیم نمایند. بدیهی است هر حرکتی محتاج بازنگری و بررسیهای فراوانی است که بدون استفاده از یک تحقیق علمی، امکان تجدیدنظر اساسی در آن، برای برنامه ریزان به وجود نمی‌آید. بنابراین، پاسخگویان پرسشنامه‌های این تحقیق که تعدادی از مربیان امورتربیتی شاغل در کلاسهای پرورشی کل کشور می‌باشند، باید با دقت نظر هرچه کاملتر و براساس تجربیات خود، پرسشهای موردنظر را پاسخ گویند. به هر میزان که این پاسخها منطبق بر واقعیتها و مطابق با افکار و اندیشه‌های دائمی مربیان باشد، حاصل و نتیجه تحقیق، معتبرتر و قابل اعتمادتر خواهد شد.

بنابراین توقع دارد، کلیه مربیانی که مشمول این تحقیق می‌شوند، یکایک پرسشها را براساس یافته‌ها و تجربیات خود مورد بررسی قرار داده و پاسخ صادقانه خود را در آن درج نمایند.

شایان ذکر است که در سال تحصیلی گذشته نیز تحقیقی در این خصوص از طرف دفتر مشاوره و تحقیق امورتربیتی انجام شد که نتایج آن با اهتمام و تلاش مربیانی که پاسخگوی سؤاها بودند، در هدایت هرچه بهتر برنامه ریزیها، بسیار مفید و سازنده بود. امید می‌رود که با گسترش فعالیتهای تحقیقی، هر چه بهتر و اصولی‌تر بتوان آینده فعالیتهای تربیتی را در این کشور اسلامی، رقم زد.

محورهای اصلی این تحقیق عبارت است از:

۱- میزان رضایت مربیان از اجرای برنامه‌های این کلاس و احساس موفقیت در

آن

۲- میزان موفقیت برنامه‌های ارائه شده، در جهت وصول به اهداف تربیتی

۳- بررسی یکایک قسمت‌های کتابهای حکایت ستمگران، همراه با قرآن و درسی از درخت از نظر تطبیق با شرایط سنی دانش‌آموزان و موفقیت در وصول به اهداف

۴- بررسی کتاب «دستورالعمل اجرای فعالیتهای جاری امورتربیتی»، از نظر قابلیت اجرا و چگونگی اجرای آن

۵- بررسی «دستورالعمل ارزشیابی فعالیتهای پرورشی دانش‌آموزان»، از نظر قابلیت اجرا و چگونگی اجرای آن.

دفتر مشاوره و تحقیق امورتربیتی مفتخر است که با اجرای پژوهشهای علمی، برنامه ریزیهای تربیتی را براساس یافته‌های تحقیقی صورت می‌دهد و امید می‌رود آینده خوشایندی در فعالیتهای پرورشی مدارس، پیش چشم ما باشد.

بیرونی به عدم دخالت نظر محقق در ارزیابی عقاید و ارزشهای جامعه و افراد مورد مطالعه معتقد بود. او در بررسی عقاید جامعه مورد مطالعه، ارزشهای اعتقادی خود را دخالت نمی داد. چنانکه از نحوه برخوردش با عقاید گوناگون جامعه هند در مورد ازدواج، مذهب، جادو و... کاملاً مشهود است. البته او در مطالعه تاریخ و پدیده‌های اجتماعی سعی کرده است که مواد قضاییش برهانی بوده باشد تا رسیدن به حقایق امکان پذیر شود.

● بیرونی و روشهای تحقیق در علوم طبیعی

بیرونی به استقراء و آزمایش حسی نیز اهمیت می داد و در مسائل کلی علمی فقط با برهان ریاضی و در موضوعات جزئی با روش «استقراء و آزمایش حسی» قانع می شد.^۵ او با روش مشاهده و بکارگیری ریاضی در بررسی طبیعت به حقایقی دست یافت که قرن‌ها الهامبخش دانشمندان در تحقیقات علوم طبیعی شد.

۱- بکارگیری روش مشاهده

بیرونی در نجوم و معرفه الارض، جغرافیا و علم الحیاة با نهایت مهارت و دقت، روش مشاهده را بکار گرفته است. بررسیهای جغرافیایی او چنانکه در کتاب «تحدید الاماکن» درج شده است، تشریح نباتات و حیوانات و احجار مختلف و خصوصاً شرح حریت انگیزی که با استدلال علمی مبتنی بر مشاهده شخصی درباره سرزمین هند نگاشته است، همگی حاکی از مهارت و دقت او در مشاهده صور و اشکال طبیعت است.^۶

بیرونی در سؤالی، خصوصیت آب را که به هنگام انجماد منسب می شود، مورد بحث قرار داده و اختلاف این مشاهده را با طبیعیات ارسطو نمودار ساخته و از ابن سینا - دانشمند معاصرش - پرسیده است که: «از

چهره، یخ را چون بالای آب افکنند، در آب فرو نمی رود، حال آنکه یخ را اجزای ارضیه غالب و سنگین تر از آب است به واسطه انجماد و تراکم برودت در آن؟»^۷

۲- بکارگیری ریاضیات در بررسی طبیعت
بیرونی علاوه بر مشاهده و تجربه در بسیاری موارد متوسل به اندازه گیری شده و به اهمیت اعداد و هندسه کاملاً واقف و آگاه بوده است. چنانکه در کتاب فی تحقیق ماللهند می نویسد: «شمردن برای بشر جلیلی است و مقدار شیء در سنجش با شیء دیگری که متعلق به همان نوع بوده و بنا به موافقت عمومی به عنوان واحد انتخاب شده باشد، به دست می آید و از این راه فرق بین یک شیء و این معیار را می توان یافت مثلاً با وزن کردن می توان مقدار سنگینی اجسام را معین کرد.»^۸

بیرونی همچنین رابطه بین اشکال منتظم و عناصر را با پیروی از روش رساله «ظلمائوس» افلاطون تأیید کرده است.^۹ او در قانون مسعودی و همچنین در علوم طبیعی مثل فیزیک و جغرافیا ابتکار خاصی در

بکارگیری ریاضیات نشان داده است و شایسته است که واضح «علم المساحه» شناخته شود.

به اعتقاد بیرونی (براساس کتاب فی الاسطرلاب) مدار زمین را می توان با صعود یک قله نزدیک به دریا و مشاهده و اندازه گیری غروب آفتاب و انحطاط افق و ارتفاع کوه بدست آورد. با ضرب کردن ارتفاع کوه در جیب (سینوس) زاویه مکمله انحطاط افق و تقسیم کردن این حاصل ضرب بر جیب معکوس زاویه انحطاط افق و بالاخره ضرب این حاصل تقسیم در (۲۳۸) طول مدار زمین به دست می آید. بیرونی آنگاه می افزاید که این امور محتاج به آزمایش است و بدون امتحان کردن نمی توان آن را تصدیق نمود. او در هندوستان به آزمایش نظریه خود پرداخت و موفق به اخذ نتیجه شد.

بیرونی برای بدست آوردن وزن مخصوص سنگها نیز از روش ریاضی و اندازه گیری بهره گرفته است، چنانکه در کتاب «الجواهر فی معرفه الجواهر» کاملاً مشهود است.

● تحقیقات بیرونی در علم نجوم

بیرونی در هیچ یک از علوم به اندازه هیئت و احکام نجوم متبحر نبود و به همین دلیل به عنوان بزرگترین استاد این فنون شهرت یافت. او از عقیده قدما دربارهٔ مبدأ آسمانی علم نجوم کاملاً آگاهی داشت و با آرای «هرمس» (ادریس نبی) پایه گذار علم نجوم کاملاً آشنا بود.^{۱۱}

بیرونی نه تنها در مورد چگونگی پیدایش علم نجوم از منجمان پیشین اسلامی و یونانی پیروی می‌کرد، بلکه در تعیین ترتیب کواکب و سیارات و عناصر نیز تعالیم آنان را دنبال می‌نمود. او با پیروی از نظریات واقع‌بینی جهان‌شناسی اسلام، نظریات افسانه‌ای هندوان را که حقایق جهان را به صورت تمثیلات و حکایات مجسم ساخته بودند، رد کرد. بیرونی به تفکر هندسی و انتزاعی علمای اسلامی که از تمدنهای قدیم اطراف دریای مدیترانه - خصوصاً یونانیان - منتشره بین مسلمانان، علاقه‌مند بود و بیشتر از طریق هماهنگی و تمثیلات انتزاعی ریاضیات به حقایق بی‌می‌برد تا از طریق تمثیلات افسانه‌ای و تشبیهاتی که در حکایات مسطور بود. او در تعیین فواصل و مقادیر مربوط به سیارات از اصول نجوم «بطلمیوس» و حتی برخی از روشهای کتاب «المجسطی» استفاده کرده است.^{۱۲}

ابوریحان در کتاب التفهیم، اندازه سیارات و مدارهایشان را در جداول خاصی محاسبه و ارقام آن را ذکر نموده است. او در مورد نظریه مرکزیت زمین یا خورشید، مردد بود ولی سرانجام در اواخر عمر نظریه مرکزیت خورشید و حرکت زمین را پذیرفت زیرا بنا به محاسباتی که کرده بود، سرعت لازم برای حرکت زمین در صورت پذیرفتن نظریهٔ مقابل، به نظر او، بیشتر از آن بود که با وضع موجودات روی کره زمین سازگار باشد.^{۱۳}

السته این نظریه، درست برخلاف طبیعیات ارسطویی بود و ابوریحان از نتایج و

عواقب اظهار آن می‌هراسید.

● بیرونی و علم جغرافیا

ابوریحان از بزرگترین جغرافی دانان اسلامی است. او مانند فاطبهٔ حکمای ابن فن، زمین را به هفت اقلیم تقسیم کرده است.^{۱۱} او حدود عالم را چنین شرح داده است:

«... قسمت قابل سکونت در نیمکرهٔ شمالی و یا به نحو دقیقتر در نیمی از این کره، یعنی یک ربع زمین (ربع معموره) قرار گرفته است. این خشکی را بحری احاطه کرده که در جهت شرق و غرب، آن را بحر محیط خوانند و یونانیان قسمت غربی آن را که نزدیک به بلاد آنان قرار داشته، اقیانوس می‌نامیدند.^{۱۵}

بیرونی به وجود هماهنگی و حفظ قرینه در نقش عالم معتقد بود، چنانکه گفته است:

«ممکن و بلکه واجب است که هر جفت از ربع‌های زمین یک واحد تقاطر پیوسته و مرتبط باشد که یکی قاره و دیگری دریاست».^{۱۶}

ابوریحان انطباق بین زمین و آسمان را از بقیه جغرافی دانان روشن‌تر و هفت اقلیم را برعکس نظریات فاطبهٔ دانشمندان قدیم که هراقلم را به شکل کمربندی دور کرهٔ زمین فرض می‌کردند، به صورت هفت دایره، مانند دوایر افلاک، نمودار ساخته است.

● بیرونی و معدن‌شناسی

ابوریحان در تکوین معدنیات، از نظریهٔ «جابر بن حیان» پیروی کرده و جمادات را مرکب از گوگرد و جیوه می‌داند.^{۱۷} بیرونی نظریه کیمیایی گوگرد و جیوه را به عنوان عامل تکوین فلزات می‌پذیرد، اما آنچه مایهٔ حیرت است، این است که او صراحتاً فن کیمیا را مورد حمله قرار می‌دهد و آن را مطرود می‌داند. به نظر می‌رسد که بیرونی کیمیا را نوعی سحر و جادو می‌دانست؛ چنانکه در کتاب فی تحقیق ماللهند

می‌نویسد: «به نظر ما سحر این است که بوسیلهٔ توهم، شیء را در مقابل احساس چنین پدیدار کنند که به وجهی من الوجوه مخالف حقیقت باشد. یکی از انواع سحر، کیمیاست، گرچه معمولاً به این نام مشهور نیست».^{۱۸}

بیرونی مانند بسیاری از دانشمندان قدیم، امکان تبدیل فلزات را به یکدیگر، به سبب نداشتن شواهد و دلایل کافی، باطل می‌دانست در عین اینکه نظر کیمیاگران را دربارهٔ تکوین فلزات و چگونگی پیدایش خصایص و کیفیات آنها پذیرفته و در حقیقت آن شکی نداشت.

● بی نوشته‌ها

- ۱ - صفا، ذبح الله: تاریخ ادبیات ایران، ج ۱، ص ۸۷
- ۲ - مرحوم همایی در مقدمه کتاب التفهیم، آن را معتبرترین سند قدیمی علمی و ادبی فارسی بعد از اسلام و صحیح‌ترین مأخذ چند شعبه از فنون ریاضی و گرانباترین گنجینه لغات و تعبیات اصیل فارسی دانسته است.
- ۳ - دکتر نصر، سیدحسین: نظر متفکران اسلامی دربارهٔ طبیعت، ص ۲۱۳
- ۴ - آثار الباقیه، ترجمه علی اکبر داناشرشت، ص ۵
- ۵ - مقدمهٔ استاد همایی بر التفهیم، ص ۶۰-۵۹
- ۶ - رجوع کنید به تحقیق ماللهند، ص ۹۸
- ۷ - دهخدا، علی اکبر: شرح حال نایبهٔ شهیر ایران، ص ۵۸
- ۸ - فی تحقیق ماللهند، ص ۷۶
- ۹ - التفهیم، ص ۲۹
- ۱۰ - دکتر نصر، سیدحسین: نظر متفکران اسلامی دربارهٔ طبیعت، ص ۱۷۵
- ۱۱ - همان مأخذ، ص ۱۸۱
- ۱۲ - التفهیم، ص ۱۵۳
- ۱۳ - قانون سعودی، ج اول، ص ۵۹ بعد
- ۱۴ - ابوریحان در کتاب التفهیم، شهرهایی را که در هراقلم قرار گرفته و نفوذ کواکب را در هر منطقه، مفصلاً توضیح داده است.
- ۱۵ - رک به کتاب التفهیم، ص ۱۶۹ بعد
- ۱۶ - فی تحقیق ماللهند، ص ۱۳۳
- ۱۷ - دکتر نصر، سیدحسین: نظر متفکران اسلامی دربارهٔ طبیعت، ص ۲۰۸
- ۱۸ - فی تحقیق ماللهند، ص ۹۲-۹۱